

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Bakalářská práce

2023

Anna Hulvertová

UNIVERZITA KARLOVA

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

Institut politologických studií

Berlinova pozitivní svoboda v myšlení T. H. Greena

Bakalářská práce

Autor práce: Anna Hulvertová

Studijní program: Politologie a mezinárodní vztahy

Vedoucí práce: Mgr. Tomáš Halamka, Ph.D.

Rok obhajoby: 2023

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 2. května 2023

Anna Hulvertová

Bibliografický záznam

HULVERTOVÁ, Anna. Berlinova pozitivní svoboda v myšlení T. H. Greena. Praha, 2023. 32 s. Bakalářská diplomová práce (Bc.) Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Institut politologických studií. Vedoucí diplomové práce Mgr. Tomáš Halamka, Ph.D.

Rozsah práce: 69 219 znaků včetně mezer

Abstrakt

Tato bakalářská práce je zaměřena na dva politické filozofy, kteří významným způsobem rozvinuli koncept pozitivní svobody. Isaiah Berlin je asi nejznámějším autorem rozdělejícím svobodu na pozitivní a negativní. T. H. Green, i když v dnešní době, a hlavně českém prostředí tolik známý není, byl ve své době považován za transformátora celého liberálního směru a myšlení o svobodě právě díky interpretaci pozitivní svobody. V této práci se proto snažím zjistit, zda pozitivní svoboda definovaná I. Berlinem odpovídá tomu, jak o ni ve svých dílech hovořil T. H. Green. Pozitivní svoboda je velice významný koncept v politické filozofii, stejně tak mají svůj zásadní význam oba autoři. Jejich komparace proto přináší na koncept pozitivní svobody nový pohled. Detailnější analýza jednotlivých autorů a následná komparace jejich myšlení o pozitivní svobodě ukazuje na výrazné odlišnosti mezi jejich pojetím pozitivní svobody, a tím pádem i na existenci možnosti odlišného uchopení tohoto pojmu, než je pouze obecně nejvíce známá Berlinova definice.

Abstract

This bachelor's thesis is focused on two political philosophers who developed a positive concept of freedom. Isaiah Berlin is probably the most famous author dividing freedom into positive and negative. T.H. Green, although he is not so well known nowadays and especially in the Czech environment, was considered one of the transformers of the entire liberal tradition and thinking about freedom in his time thanks to his interpretation of positive freedom. In this work, I, therefore, try to find out whether the positive freedom defined by I. Berlin corresponds to the way T.H. Green spoke about it in his works. Positive freedom is a very important concept in political philosophy. A comparison of these authors, therefore brings to this debate, a new perspective on positive freedom. A more detailed analysis of the individual authors and subsequent comparison of their thinking about positive freedom points to significant differences between their conception of positive freedom, and thus to the existence and possibility of a different understanding of it than the generally best-known Berlin definition.

Klíčová slova

Isaiah Berlin, T.H. Green, svoboda, pozitivní svoboda, liberalismus, politická filozofie

Keywords

Isaiah Berlin, T.H. Green, freedom, positive freedom, liberalism, political philosophy

Title

Berlin's Positive Freedom in T. H. Green's Thought

Poděkování

Na tomto místě bych ráda poděkovala Mgr. Tomáši Halamkovi, Ph.D. za jeho rady, ochotu a čas při vedení této bakalářské práce. Dále bych ráda poděkovala rodině a přátelům za jejich podporu v průběhu psaní práce.

Obsah

Úvod	2
1 Isaiah Berlin	6
1.1 Dva koncepty svobody	6
1.2 Berlinova pozitivní svoboda	8
2 T. H. Green	13
2.1 Greenova pozitivní svoboda	14
3 Komparace pozitivní svobody I. Berlina a T. H. Greena	18
3.1 Vztah k negativní a pozitivní svobodě	19
3.2 Samostatnost konceptu svobody	20
3.3 Koncept seberealizace	21
3.4 Obecné dobro	22
3.5 Dvě části já	24
3.6 Pozitivní svoboda a vliv vývoje liberalismu	24
Závěr	26
Summary	28
Použitá literatura	31

Úvod

Koncept svobody je v politické filozofii rozebírán od jejího samotného počátku. Svoboda byla důležitým tématem víceméně ve všech společnostech napříč staletími, což ale zároveň souvisí s častou proměnou definice a vnímání tohoto konceptu v čase i prostoru.

Koncept svobody se v rámci filozofie prvně objevil v antickém Řecku a následně se s ním pracovalo, a možná dokonce o něco detailněji, v antickém Římě. Zde se položily základy svobody. Ke svobodě, jak ji definovali Řekové a Římané se následně vraceli ještě filozofové v období renesance, například Niccolò Machiavelli (De Dijn 2020: 1-2). Významní filozofové jako Hobbes, Rousseau nebo Mill se také zabývají otázkou svobody, i když to u nich nemusí být vždy vnímáno jako jejich primární téma. Obecně můžeme říci, že se většina autorů politické filozofie o svobodě ve svých dílech alespoň zmiňuje, protože se skutečně jedná o zásadní termín v politickém myšlení.

Koncept pozitivní svobody, stejně jako všechny politické koncepty „*dávají řád politickým jevům a drží pohromadě řadu souvisejících pojmů*” (Freeden 1996: 52). „*Koncepty jako pozitivní svoboda odrážejí společenské a historické zvyklosti. Dva autoři, kteří pracují s pojmem pozitivní svobody se mohou v jejich definici výrazně odlišovat*” (Freeden 1996: 52). O konceptu svobody jinak hovoří Hobbes, jinak Berlin, Hegel a jinak například Aristoteles. Podle Freedena (1996: 52) totiž „*zavedené kulturní, historické a sociální kontexty, ve kterých se koncept vyskytuje, mohou směřovat uživatele daného termínu k určitým společným znakům*”. Proto je potřeba se na definici pozitivní svobody obou autorů podívat více do detailu. Je mnoho faktorů, které daný koncept ovlivňují. Z pouhé obecné definice by nemuselo být patrné, zda se jejich definice pozitivní svobody skutečně shodují či nikoli.

Prvním z autorů, na které se tato práce soustředí je Isaiah Berlin. Patří mezi moderní autory, kteří se s konceptem svobody spojují nejvíce. Jeho přednáška *Dva koncepty svobody (Two Concepts of Liberty)* se stala jedním z nejvýznamnějších textů v tomto odvětví politické filozofie (Berlin 1969). Jeho rozdělení svobody na pozitivní a negativní je velmi známé a využíváno. Většinová představa ale je, že Berlin byl první autor, který s tímto rozdělením přišel. Ve skutečnosti už bylo několik autorů ve staletích před Berlinem, kteří se především o pozitivní svobodě zmiňují. Jedním z nich byl, v českém prostředí nepříliš známý, filozof Thomas Hill Green, liberál z Anglie z 19.století. T. H. Green je ale pro řadu, především

britských autorů, velice zajímavý a dostává se mu mnoho pozornosti, a to především v souvislosti s liberalismem a konceptem pozitivní svobody, která je v jeho době něčím novým (Morrow 2017).

T. H. Green i I. Berlin jsou oba v politickém myšlení řazení právě pod směr liberalismu. Liberalismus jako takový ale není od svých počátků stále stejný. Prošel řadou transformací, z čehož jednou významnou byla přeměna v Anglii v 19. století. Obecně je právě T. H. Green často označován za jejího strůjce. Navíc liberalismus se také odlišoval v závislosti na tom, kde se vyvíjel, jestli to byla Anglie, Spojené státy nebo kontinentální Evropa. Současně by ale mohl mít právě jeden filozofický směr, v tomto případě liberalismus, za důsledek podobnost konceptu pozitivní svobody ve svých různých artikulacích. Ne ve smyslu naprosté shody, ale spíše možnosti, že myšlenka pozitivní svobody u nich bude mít nějaké základní společné rysy.

Proto se tato práce zaměří na oba tyto autory, analýzu jejich pozitivní svobody a následnou komparaci, která ukáže, zda se u nich jedná o obdobné uchopení pozitivní svobody, či nikoli. Práce je rozčleněna celkem do tří hlavních kapitol.

První kapitola bude zaměřena na Isaiah Berlina, kratší představení jeho celkové politické filozofie a života, který ovlivnil jeho myšlení. Následně se zaměřím na jeho dva koncepty svobody. Představena bude jak svoboda negativní, tak pozitivní, přičemž větší důraz a detailněji rozebrána bude Berlinova pozitivní svoboda, jak ji vysvětluje ve známé eseji *Dva koncepty svobody*.

Druhá kapitola představí autora T. H. Greena, ve zkratce kontext jeho života a celkový obraz jeho politické filozofie. Nejdůležitější částí této druhé kapitoly bude vysvětlení jeho konceptu pozitivní svobody a jejích principů, které vychází z jeho myšlení v díle *Works Of T. H. Green*.

U obou autorů jsem zmínila kontext jejich života, který je relevantní pro jejich politické myšlení. Kontext doby může být důležitým vodítkem k co nejlepšímu pochopení jejich konkrétních děl a myšlenek, a tedy i konceptu svobody. V tomto ohledu aplikuji myšlení historika Q. Skinnera (2002), podle kterého právě kontext různých filozofických děl může být klíčovým faktorem jejich co nejpřesnější interpretace. Jakékoliv téma politického myšlení by mělo být interpretováno až po obeznámení se s jeho kontextem. Je možné, že v

některých případech by neznalost kontextu doby autora mohla znamenat misinterpretaci daného pojmu. Vzhledem k tomu, že zrovna autoři Berlin a Green žili v odlišných staletích, které byly poměrně bouřlivými obdobími, ve kterých se společnost a její principy výrazně proměnily, může nám seznámení s jejich dobovým kontextem skutečně pomoci pochopit význam pozitivní svobody a porovnat je vůči sobě.

Třetí a klíčová kapitola se pak bude věnovat propojení Greenovy a Berlinovy pozitivní svobody. Porovnáním poznatků z předchozích dvou kapitol poskytne odpověď na výzkumnou otázku, *zda pozitivní svoboda definovaná I. Berlinem odpovídá tomu, jak o ni ve svých dílech hovoří autor T. H. Green* a jestli tedy lze základní hodnoty pozitivní svobody, jak ji definuje Berlin, nalézt již u T. H. Greena. Tato práce je koncipována převážně jako konceptuální analýza a komparace dvou konceptualizací pojmu pozitivní svobody, ke které je přidána i podkapitola zaměřující se na komparaci kontextuální z důvodu předpokladu vlivu kontextu na změnu chápání pozitivní svobody.

Klíčovou literaturu pro analýzu tvoří primární zdroje od obou autorů, které se ve větší či menší míře zabývají pozitivní svobodou a byly již v práci výše zmíněny. U I. Berlina je klíčovým dílem esej *Dva koncepty o svobodě* společně s celou jeho knihou, ve které byla tato esej publikována, s názvem *Čtyři eseje o svobodě* (Berlin 1999). Tato díla jsou asi nejzásadnější literaturou, která pracuje s konceptem pozitivní svobody, pro politické myšlení v posledních desítkách let. Rozdělení na negativní a pozitivní svobodu je věnováno celé dílo.

Literatura od Greena, která se zaměřuje na pozitivní svobodu, byla vydána až po jeho smrti pod záštitou editorů. V této práci jsou svazky vydávány editorem R. I. Nettleshipem. Nejvýznamnější Greenovy práce jsou publikovány ve svazcích s názvem *Works of T. H. Green*, které jsou celkem 3. V nich jsou publikovány jak širší politické myšlenky, tak i kratší listy, jako například pro tuto práci velmi relevantní esej původně publikována roku 1881 *Liberální legislativa a smluvní svoboda (Liberal Legislation and freedom of contract)* (Green 1911 vol 3).

Prací na téma negativní i pozitivní svobody je dost, jedná se přeci jen o velmi důležitý koncept pro každou společnost v různých časových obdobích. Především v zahraničí se tématem svobody zabývá velké množství autorů politického myšlení. Jedním z autorů, který zkoumá přímo rozdělení svobody na pozitivní a negativní byl Erich Fromm. Jeho dílo *Strach*

ze svobody (*The Fear of Freedom*) se zaměřuje na vývoj a rozdělení konceptu svobody (Fromm 2021). Ale ani v zahraničí, kde je Greenovo myšlení populárnější než u nás, se nevyskytují práce, které by porovnávaly důležitou pozitivní svobodu T. H. Greena s tak významným autorem pozitivní svobody jako je I. Berlin. Nutno zmínit, že v zahraničí ale existuje mnoho prací, které se zabývají samotným Greenem. Nejrelevantnější sekundární literaturou, která se zaměřuje na myšlení T. H. Greena, jsou texty od autorů M. Freedena (1978) a A. Simhonyho (1993). Oba se snaží jak o přetlumočení a zprostředkování Greenova myšlení, tak přidávají vlastní interpretaci a poznatky k tématu nejen Greenovy pozitivní svobody, ale jeho myšlení celkově. Jejich texty jsou proto pro tuto práci velmi přínosné.

V českém politickém myšlení mi nejsou známy žádné publikace zaměřené výhradně na T. H. Greena, ani na jeho komparaci s Berlinem. Nevyskytují se ani vysokoškolské práce zaměřené výhradně na Greena. Existují ale práce, pro které je klíčové pojetí svobody či Isaiah Berlin. Právě Berlinovu filozofii výrazně zmiňuje například diplomová práce Jiřího Pejcha s názvem *Koncepty svobody* (Pejcha 2015). Naopak podobným typem práce, jako je moje, ale s jiným autorem, je komparativní práce *Pojetí svobody u Isaiaha Berlina a Hannah Arendtové* od Vladimíra Hruběše, který se snaží poukázat na rozdíly mezi nimi (Hruběš 2009). Vzhledem k tomu, že T. H. Green je v českém politickém myšlení neprozkoumaný, si myslím, že moje práce může být pro tento obor velice přínosná. Existují dvě takto výrazné koncepce pozitivní svobody, jako je Berlinova a Greenova, které ale v českém prostředí zatím nikdo neporovnával. Přitom výsledek může hrát velice důležitou roli pro porozumění vývoje konceptu pozitivní svobody a její interpretaci.

Mezi oběma autory je mnoho na první pohled zjistitelných podobností i rozdílů, které mohou naznačit, zda lze předpokládat, že se jejich koncepty pozitivní svobody shodují či nikoli. Oba autoři pochází, nebo alespoň svou práci tvořili v Anglii, a tedy v kontextu anglické společnosti, ovšem v jiné době. Rozdíl 19. a 20. století může být poměrně významný. Stejně tak byli zastánci politicky liberálního tábora, který na druhou stranu také prošel výrazným myšlenkovým vývojem po dobu své existence. Tato práce zjistí, zda po podrobnějším srovnání bude v jejich koncepcích pozitivní svobody převažovat shoda, či si budou více odporovat.

1 Isaiah Berlin

Isaiah Berlin (1909-1997) byl filozof žijící skoro po celé 20. století, avšak svou největší slávu mu přinesla přednáška o *Dvou konceptech svobody* v 60. letech. Původem pocházel z Litvy, nějaký čas strávil i přímo v Rusku, ale už jako mladý s rodinou emigroval do Velké Británie, kde vystudoval Oxford, na kterém později také působil jako profesor. Zde spolupracoval s mnoha jinými autory a jejich společná filozofie se často označuje jako oxfordská filozofie (Ignatieff 1998: 50-51). Hlavním bodem jejich zájmu je řešení konkrétního filozofického problému, který je relevantní pro danou společnost a velký důraz kladou na vyhýbání se metafyzickým otázkám (Weitz 1953). Berlin v rámci svého myšlení tedy zkoumal i jiné koncepty než pouze svobodu, ale žádná jeho jiná práce neměla tak velký vliv jako myšlení o svobodě a konkrétně přednáška o dvou konceptech svobody, kterou pronesl v roce 1968 na Oxfordu (Ignatieff 1998). Stala se naprosto základním textem pro práci s koncepcí svobody a také hraje významnou roli pro tuto práci.

Berlin byl silně poznamenán druhou světovou válkou, což se také do určité míry podepsalo do jeho filozofického myšlení. Byl židovského původu, tudíž velká část jeho rodiny byla zavražděna nacisty v koncentračních táborech (Ignatieff 1998). Na vlastní kůži tak pocítil, jak zle může dopadnout vůdcovství jedné osoby a nadřazenost jedné skupiny nad druhou. Kromě druhé světové války byl také ovlivněn studenou válkou, která ve 20. století probíhala mezi USA a SSSR. Právě Sovětský je možné použít jako ukázkou toho, jak může být zneužito konceptu svobody pro zavedení nedemokratických totalitních principů. Z celé situace, která panovala ve 20. století, pramení Berlinův značný odpor k paternalismu, což právě znamená, že se osoba nebo i skupina osob začne chovat určitým způsobem nadřazeně nad ostatními a zdůvodňuje to přesvědčením, že ví, co je pro ostatní osoby dobré lépe než oni sami (Archard 1990).

1.1 Dva koncepty svobody

„V politické filozofii je svoboda něco, co v podstatě každý moralista v dějinách chválil“ (Berlin 1999: 218). Má podobně kladný význam jako například koncept štěstí či dobra. V průběhu dějin se ale význam tohoto pojmu výrazně proměňoval, a nakonec lze nalézt více jak 200 různých interpretací od různých autorů (Berlin 1999: 218). Pro Berlina byly ale podstatné především dva významy tohoto pojmu, které jsou podle něj ústřední jak z

minulosti, tak také do budoucnosti. Tyto dva koncepty svobody dělí na pozitivní a negativní svobodu (Berlin 1999: 218).

Negativní svoboda je Berlinem poměrně jasně definovaná, a to odpovědí na otázku „*Kde leží oblast, v níž subjekt má nebo měl by mít možnost činit, co umí, nebo být, čím umí, bez zasahování ze strany ostatních?*“ (Berlin 1999: 218) Je možné ji brát jako svobodu od, to znamená svoboda od nějakého zásahu jiné osoby zvenčí. „*V politickém slova smyslu je to oblast, v níž může člověk jednat bez zábran vytyčovaných druhými*“ (Berlin 1999: 219). Je zde důležité rozlišovat, zda je člověku opravdu bráněno v dosažení daného cíle, a je tedy skutečně nesvobodný v politickém slova smyslu anebo pokud hraje roli pouze „*nemohoucnost, například fyzická, tohoto cíle dosáhnout, v takovém případě se nejedná o politicky nesvobodného jedince*“ (Berlin 1999: 220).

Předmětem sporů u filozofů i v minulosti bylo, jak široká má být tato oblast nezasahování, díky které je daný člověk svobodný. Berlin se zde odkazuje na klasické filozofy, jako byli Mill, Constant nebo Tocqueville, kteří se již shodovali v tom, že není možné, aby oblast nezasahování zůstala bez omezení, protože potom by nemohlo dojít k vytváření funkčních společenských uspořádání. Oblast svobodného jednání člověka musí být něčím vymezena a nejlepším způsobem, jak toho docílit, je pomocí zákonů (Berlin 1999: 221). Je ovšem také důležité zajistit, aby určitá oblast lidské osobní svobody zůstala vždy zachována a nebylo možno ji nijak narušit. Z toho plyne nutnost vymezit hranice mezi soukromým životem a veřejným životem. Berlin ale také poukazuje na důležitost toho, že je potřeba fungujícího státu, který lidem zajistí určité standardy, ve kterých lidé dané vymezení svobody ocení, jinak je to „*pouze výsměchem jejich situací*“ (Berlin 1999: 222).

Se západními liberály, Berlin zmiňuje Constanta, Burkea či Milla, Berlin také souhlasí v myšlence, že pokud je potřeba, aby měl svobodu opravdu každý jednotlivec, potom by o ni žádný člověk neměl být nikým jiným ze společnosti připraven, stejně tak jako by jí nikdo neměl mít více než druzí, v horším případě ještě na úkor ostatních. Pro dobro společnosti ale nemůžeme zůstat ani absolutně svobodní. Nesmíme se sice vzdát všech našich svobod, ale je potřeba, „*aby se člověk nějakých vzdal, aby zachoval ostatní*“ (Berlin 1999: 224).

Berlin se dále opírá o argumenty Milla, že není možné dopustit, aby byl někdo k něčemu donucen jiným člověkem, ani pokud by to dělal s dobrými úmysly a cílem bylo něco dobrého. Ani v takovém případě není zásah do života jiného člověka možný, protože v tu chvíli tento zásah omezuje jeho svobodu, a to i v případě, že by to pro daného člověka mohlo mít pozitivní dopady (Mill 1989: 16).

Nelze však předpokládat, že pro všechny je svoboda tím skutečně jediným a nejdůležitějším cílem, po kterém touží. Berlin tvrdí, že lidé jsou mnohdy ochotni obětovat svou vlastní svobodu v zájmu „*spravedlnosti, rovnosti a lásky k bližním*“ (Berlin 1999: 223).

V každém člověku je podle Berlina zakořeněna „*touha jednak vládnout si sám, nebo se alespoň podílet na procesu vládnutí (pozitivní svoboda) a druhá touha po svobodné oblasti mého jednání (negativní svoboda). Je ale důležité si uvědomit, že tyto lidské touhy nemají stejný cíl*“ (Berlin 1999: 230). To tedy znamená, že může nastat situace, kdy si v nitru člověka tyto touhy po různé svobodě odporují. Obě tyto svobody jsou navíc v historii spojovány s jinými typy státního uspořádání, a proto je pozitivní svoboda často „*stavěna jako klamný převlek brutální tyranie*“ (Berlin 1999: 230).

1.2 Berlinova pozitivní svoboda

„*Pozitivní svoboda vychází z touhy jednotlivce být svým vlastním páнем*“ (Berlin 1999: 230). Každý člověk se chce rozhodovat sám za sebe místo toho, aby za něj v čemkoliv rozhodoval někdo jiný. Člověk se od ostatních živých tvorů odlišuje svým vlastním rozumem, díky kterému se může zamyslet nad svým jednáním a nést za něj určitou zodpovědnost. K tomu je ale potřeba, aby byl daný člověk svobodný právě z pozitivního hlediska, jinak je mu tato možnost upírána (Berlin 1999: 230).

Při definici pozitivní svobody rozvádí Berlin myšlenku, že i když „*jsem svým vlastním páнем*“, ve smyslu, že mi nikdo cizí neříká, co mám dělat, je možné, že jsem ale i tak ovládán „*přírodou nebo svou vlastní nezkrocenou vášní*“ (Berlin 1999: 231). Člověk nemusí být nutně pouze otrokem z politického hlediska, ale i z mravního nebo duchovního. Pro vysvětlení těchto odlišných principů nadvlády je důležité si uvědomit, že člověk v sobě má jakési dva typy já. „*Jedno já, které vládne a druhé já, kterému se velí*“ (Berlin 1999: 231). „*Vládoucí já*“ se dá přiřadit k lidskému rozumu, což je právě něco, díky čemu je člověk schopen se rozhodovat a konat sám za sebe. Toto vládnoucí já je tedy rozumné a vede

člověka k jeho určitým racionálním cílům a snaze být lepším. Naopak druhé já člověka je jakýsi „*iracionální pud a neovládané vášně*“, které člověk musí trochu umírnovat, protože ho svádí ke špatným rozhodnutím a nevede ho to k lepší verzi sebe samotného (Berlin 1999: 231).

Berlin (1999) zároveň poukazuje na to, že tyto dva vnitřní koncepty já se dají aplikovat i na vyšší, tedy společenský, pohled, přičemž vládnoucí já se dá ztotožnit s nějakým společenským celkem, jako je například církev či stát. Tyto celky jsou potom tím racionálním prvkem, který ví, co je správné. Jednotlivci v daném celku reprezentují nižší já a jsou většinou ovládáni svými primitivními pudy, proto je třeba je zkrotit a nasměrovat je ke správnému cíli. Co je cílem naopak ví společenský a racionální celek, připodobňovaný k vyššímu já. V tuto chvíli se může stát, že určitý společenský celek může jedince směřovat k něčemu, co oni sami vlastně nechtějí, nebo jak Berlin říká, si alespoň myslí, že to nechtějí. Skupina rozumných jedinců tak může v jistém smyslu klidně ovládat jedince, kteří nejsou schopni sami od sebe jednat racionálně (Berlin 1999: 232). Tuto situaci však Berlin kritizuje.

Podle Berlina jedinci sice nejdříve naslouchají svým vlastním nižším pudům a nemají rozvinuté rozumné já. Někde uvnitř sebe vyšší já ale mají, pouze ještě nebyli schopni ho najít a naslouchat mu. Potom je tedy možné, že společenský celek vlastně obhajuje ovládání jedinců tím, že pokud by jednotlivci měli rozvinuté „správné“ rozumné já, museli by souhlasit s tím, k čemu je celek vede, protože je to pro ně lepší. Je to koncept, který byl v dějinách ale mnohokrát lehce překroucen a zneužit ve prospěch totalitních a autoritářských států. Zde Berlin upozorňuje na velký rozdíl mezi tím, že skutečně lze akceptovat, že je člověk donucován pro jeho vlastní dobro, které sice on sám nevidí a nerozhodl by se pro to, ale skutečně mu to ve výsledku může být prospěšné, nebo dokonce „*to může rozšířit oblast jeho svobody*“ (Berlin 1999: 233). To je ale něco úplně jiného než tvrdit, že pokud je to ve prospěch toho daného jedince, pak není donucován, protože to vlastně chtěl (jenom o tom třeba neví), a je to tedy jeho svobodná volba. Tato druhá zmiňovaná interpretace je podle Berlina nemožná, protože i když to pro člověka může být správné, není možné to označit za jeho svobodnou volbu (Berlin 1999: 233). Naopak Berlin nenamítá nic proti situaci, kdy se člověk sám svobodně rozhodne pro něco, co je pro něj špatné, protože tím neomezuje svoji svobodu ani svobodu nikoho jiného a nikdo tak nemá právo mu v tom bránit (Berlin 1999: 233).

Pojetí svobody podle Berlina jednoznačně souvisí s jistou možností rozpolcení osobnosti a toto odlišení zmiňovaných dvou forem dává ještě do souvislosti s tím, že lidská touha po tom řídit sám sebe má také dvě formy a to „*sebezapření s cílem dosáhnout nezávislosti a sebeuskutečnění s určitým principem*“, obojí se snaží dosáhnout toho stejného cíle (Berlin 1999: 234).

Koncept pozitivní svobody s sebou ale nese nebezpečí misinterpretace, kterou Berlin ve své eseji nazývá „*ústup do hradu v nitru*“ (Berlin 1999: 235). Podle Berlina se totiž může stát, že člověk, aby neměl pocit nesvobody a měl se „lépe“, může své touhy umlčet a upozadit tak, že už o ně ani vlastně stát nebude. „*Musí se osvobodit od tužeb, o kterých ví, že je nemůže uskutečnit*“ (Berlin 1999: 236). To znamená, že pokud by například otrok toužil po svém vlastním domě, stačilo by, aby se této touhy zbavil a v tu chvíli by ho nemožnost vlastnit dům neomezovala na jeho svobodě. Tento strategický ústup do svého hlubokého nitra, kde své touhy zapru jak sám sobě, tak i jiným lidem může člověk udělat jak s „*touhou po štěstí, moci, poznání nebo majetku či předmětu*“ (Berlin 1999: 238). Tento způsob oproštění se od touhy po něčem uznávají především například zastánci stoicismu nebo buddhisté. Berlin, a liberálové obecně, ale zásadně nesouhlasí s tvrzením, že tento skutek by člověka udělal v jakékoliv míře více svobodným. Navíc toto skrytí určité touhy člověka nemusí nutně přicházet od něho samého, naopak, je velice pravděpodobné, že prvotní impuls přišel od někoho zvenčí, kdo se daného člověka snaží nějak ovládnout. Ve finále ho zmanipuluje tak, že si vlastně myslí, že je svobodný, i když rozhodně není (Berlin 1999: 238).

Ve svém díle Berlin (1999) dále píše o dosažení naprosté svobody formou seberealizace, kdy „*za pravou cestu k dosažení svobody považuje užití kritického rozumu*“. Díky svému rozumu je člověk schopný přijmout vnější zákony za své a současně si uvědomit, proč jsou nastavené tak, jak v dané společnosti jsou. V tento moment už člověk neposlouchá příkazy zvenčí, ale rozhoduje sám za sebe, protože díky lidskému rozumu jsou zákony principy, se kterými logicky souzní. „*Jestliže něco chápeš, jestliže víš, že to je nutné, rozumově nutné, pak nemůžeš zůstat racionální, a přitom chtít, aby to bylo jinak*“ (Berlin 1999: 243). V této myšlence Berlin souhlasí s Marxem, který nad tím také přemýšlel a stejně jako on říká, že člověka nečiní pravidla méně svobodným, pokud je na sebe uvalí on sám a vzhledem k tomu, že jestli je člověk rozumný a pravidla racionální, potom samozřejmě on sám bude chtít tato pravidla přijmout a řídit se jimi, aniž by záleželo, jestli dané pravidlo vymyslel on sám, nebo

někdo jiný. „Poznání neosvobozuje tím, že by nám nabídlo více možností, z nichž si můžeme vybrat, nýbrž tím, že nás uchrání zklamání plynoucího ze snahy o nemožné“ (Berlin 1999: 245). Tento koncept svobody související se seberealizací se dá podle Berlina opět převést i na společenskou rovinu. „Racionální, a tedy svobodný, stát by byl stát ovládaný takovými zákony, které by svobodně přijali všichni racionální lidé“ (Berlin 1999: 247).

Pro politickou svobodu je potom možné vytvořit jakýsi „spravedlivý řád“, ve kterém by měl každý člověk právo na svou svobodu, protože je racionální a vzhledem k tomu, že by všichni byli racionální, potom by tento spravedlivý řád umožnil vyřešit všechny problémy, které by ve společnosti mohly nastat, protože by vše bylo z principu racionální. Jedná se ovšem o jakousi ideální představu státu (Berlin 1999: 247).

Berlin ale upozorňuje, že ve společnosti jeho doby, a dle mého názoru to platí stále i na dnešní společnost, to stále ještě nemůže fungovat bez určité míry donucování, protože pokud by se „odstranily společenské zábrany“, jak by tomu mělo být v ideálním řádu, nejspíš by došlo k utlačování těch méně rozumných těmi rozumnějšími lidmi. Podle předchozích myšlenek to potom ale znamená, že ve společnosti stále nepřevažují racionální jedinci, protože „pouze iracionalita může vést k útlaku ostatních“. V ideální společnosti by tato touha utlačovat ostatní být vůbec neměla (Berlin 1999: 248).

Podle Berlina je svoboda odstraňováním určitých překážek naší vůle, ať už je jimi příroda, společnost nebo třeba vášně. Problém je v tom, že pokud je překážkou třeba příroda (kterou uvádí Berlin ve svém díle), je naprosto v pořádku a možné do ní nějakým způsobem zasáhnout a změnit tak, aby nám nepřekážela. Jenže v otázce společnosti a lidí navzájem mezi sebou to tak snadné není. Pokud by se člověk snažil nějak změnit či ovlivnit někoho jiného jenom pro své vlastní potřeby, aniž by o to druhý člověk stál, činí ho tím automaticky nesvobodným. Ovšem proto tuto myšlenku Berlin předkládá v souvislosti s otázkou racionálního jednání. Pokud člověk bude jednat pouze podle svých vlastních záměrů, ale dané záměry budou plně racionální, potom, pokud je druhý člověk také racionální, to pochopí a nejpravděpodobněji přijme za vlastní, tudíž v tu chvíli bude stále svobodný. V ideálním případě by potom podle Berlina všechna jednotlivá lidská rozhodnutí zapadala do jednoho správného a racionálního řádu společnosti, protože i jednotlivá rozhodnutí by musela být sama o sobě racionální, a tedy by se s žádnými jinými nerozporovala a nebylo

by potřeba nikoho k ničemu nutit. Pro harmonii ve společnosti je tedy nutné, aby jednotlivci jednali racionálně (Berlin 1999: 247-250).

Problém, že lidé jsou často ochotni nechat se ovládat nějakým tyranem či despotou, může souviset s častou chybou, kdy něco, po čem člověk vážně touží není svoboda, ale „*touha po společenském postavení a uznání*“, což se často zaměňuje (Berlin 1999: 260). Potom je člověk ochotný poslouchat tyrana, pokud mu dává pocit nějaké společenské důležitosti, zatímco člověk si dobrý pocit zaměňuje se svobodou a dochází tak opět k misinterpretaci svobody (Berlin 1999: 260).

Berlin sice ve své přednášce shrnul, jak by se dala definovat pozitivní svoboda, na konci ale říká, že takovýto druh pozitivní svobody je nedosažitelný. Vlastně odmítá tvrzení, že by mohl existovat nějaký správný řád, který obsahuje všechny pravdy, protože to, co je správné a racionální se nemůže vylučovat. Všechny racionální pravdy jsou v ideálním světě i morálně správné a nepřekáží si nijak navzájem. Takto by ale mohl fungovat pouze jakýsi dokonalý svět, ale „*svět s nímž se setkáváme v běžné zkušenosti, je takový, že nás staví před volby mezi stejně neredukovatelnými cíli a absolutními nároky, kdy realizace jedněch musí nutně vést k obětování druhých. Právě tato situace je příčinou, proč lidé přičítají tak neskonalou cenu svobodě volby*“ (Berlin 1999: 275). V reálném světě pro člověka spočívá většina rozhodnutí ve výběru z odlišných možností, mezi kterými si musí zvolit. Bez volby buď anebo by dilema výběru vůbec neexistovalo a podstata svobody volby by ztrácela na významu, pokud by všechny možnosti byly pro jednotlivce správné (Berlin 1999: 275). Zároveň jeho negativní postoj k pozitivní svobodě je založen na jeho silném odporu k paternalismu, ke kterému pozitivní svoboda může velice lehce sklouznout a může tak dojít k nenápadnému omezování svobod jednotlivců, což často směřuje až k nastolení totality (Berlin 1999).

V reálném světě tak Berlin klade větší důraz na negativní svobodu, protože „*pluralismus s onou dávkou negativní svobody, která z něj vyplývá, mu připadá jako pravdivější a humánnější ideál než cíle těch, kdo ve velkých disciplinovaných, autoritářských strukturách hledají ideál pozitivní sebevlády tříd, národů nebo celého lidstva. Je pravdivější, protože alespoň uznává fakt, že lidské cíle jsou mnohé, ne vždy souměřitelné a také neustále soupeřící*“ (Berlin 1999: 278).

2 T. H. Green

Byl britským autorem, který žil v letech 1836-1882 v Anglii, a kromě filozofické práce se také velmi aktivně angažoval v tehdejší politice. Byl například členem tehdejší Liberal Party, a byl tak důležitým představitelem liberalismu 19. století (Morrow 2017). Různí autoři se odlišují v názorech na Greenův vliv na transformaci liberalismu, která v 19.století proběhla, ale podle mnohých bylo Greenovo myšlení pro transformaci velice zásadní (Simhony 1993: 28). Jeho význam v proměně liberalismu spočívá v zamyšlení se nad konceptem pozitivní svobody. Do jeho doby bylo v liberalismu v Británii smýšleno o svobodě spíše z negativního hlediska (Morrow 2017).

Jeho velkým předmětem zájmu bylo také rozvíjet občanskou etiku, se kterou byla hodně spojena jeho různorodá činnost na Oxfordu, a která se promítá i do jeho politického myšlení. I jeho koncept pozitivní svobody je propojen s jistými etickými tématy. Byl významným představitelem britského idealismu, což byl politicko-filozofický směr, který se v Anglii rozvíjel hlavně v druhé polovině 19.století a je charakteristický svým souhlasem s autory jako byl Hegel nebo Kant a jejich filozofií, a tedy vyzdvižením témat jako obecné dobro, stát nebo právě svoboda (Brooks 2011).

Obecně hrála Greenova politická filozofie důležitou roli pro *„znovuzaměření britského politického myšlení na témata jako jsou povaha státu, základy individuálních práv, povinnosti občanů vůči suverénu a jejich vzájemné vztahy nebo problémy veřejné politiky“* (Morrow 2017).

Jedním z autorů, kteří se Greenovou filozofií více zabývají je A.Simhony (1993), který uvádí, že Greenovo rozlišení mezi pozitivní a negativní svobodou se dá pozorovat na třech úrovních, které mohou napomoci k pochopení tohoto konceptu – historiografické, ideologické a konceptuální.

Z historiografického hlediska se na odlišení pozitivní svobody musí dívat v kontextu 19. století. Názory různých autorů se v této oblasti liší, a ne všichni se tak nutně shodnou na tom, že Green měl skutečně tak velký vliv na přeměnu liberalismu, jak je někdy slýcháno (Simhony 1993:29). M. Freedon (1978: 56) je jedním z autorů, kteří tvrdí, že názory o

pozitivní svobodě, které měl Green, byly v jeho době v Anglii mezi filozofy poměrně běžné, a tudíž žádný zásadní převrat v této oblasti sám Green neudělal.

Ideologická rovina vystihuje Greenovu pozitivní svobodu jako zcela nový koncept, a ne pouze jako protiklad ke svobodě negativní (Simhony 1993: 29). Z pohledu ideologií by Greenova koncepce pozitivní svobody mohla být v souladu s liberalismem, protože namísto toho aby „*představovala výzvu pro negativní svobodu, spíše doporučuje soubor společenských ideálů a zásad*” (Weinstein 1965: 146).

Konceptuální rovina se zaměřuje na „*samotnou podstatu konceptu pozitivní svobody*” (Simhony 1993: 29). To určitým způsobem navazuje i na ideologickou rovinu, protože hlavní podstatou zde je, zda Green skutečně vytvořil jakýsi nový koncept zvaný „pozitivní svoboda”, nebo pouze rozšiřoval svobodu negativní (Simhony 1993: 30)?

2.1 Greenova pozitivní svoboda

„*Pravděpodobně se všichni shodnou na tom, že svoboda je největším požehnáním a že její dosažení je skutečným koncem veškerého našeho úsilí jako občanů*” (Green 1911 vol. 3: 370). Tak jako pro jiné politické filozofy, i pro Greena je svoboda tím asi nejdůležitějším prvkem, který by měl být ve společnosti přítomen. „*Pokud jde o význam připisovaný svobodě, musí samozřejmě připustit, že každé použití tohoto termínu k vyjádření čehokoli, kromě sociálního a politického vztahu jednoho člověka k druhým, zahrnuje metaforu*” (Green 1911 vol 2: 309). „*Ani v původní aplikaci není jeho smysl v žádném případě pevně daný. Vždy to znamená určitou výjimku z donucení ze strany druhých, ale rozsah a podmínky této výjimky, jak ji používá „svobodný člověk“ v různých stavech společnosti, jsou velmi odlišné*” (Green 1911 vol 2: 309). Obecně tak hovoří o odlišnosti svobody, která závisí na „*povaze předmětu, který si člověk osvojuje nebo se kterým se ztotožňuje*” (Green 1911 vol 2: 309).

Přesto však tvrdí, že se nelze spokojit s pouhou svobodou myšlenou ve smyslu svobody od nějakého „*omezení či nátlaku*”, tedy tou negativní (Green 1911 vol 3: 371). Jeho definice negativní svobody dokonce není pouze o absenci nějakého cizího vlivu, ale spíše ji chápe jako možnost člověka dělat si to, co skutečně chce (Simhony 1993:37). I to ale v rámci rozvíjení konceptu pozitivní svobody odmítá za dostačující, protože ta důležitá svoboda by

neměla znamenat pouze libovolné chování a činy jednotlivců nebo i skupin, pokud jsou na úkor nebo v neprospěch ostatních. Pro Greena je daleko zásadnější právě pozitivní myšlenka svobody, která znamená „*schopnost dělat nebo si užívat něco, co stojí za to dělat nebo si užívat, a také něco, co děláme nebo si užíváme společně s ostatními*” (Green 1911 vol 3: 371).

Ke konceptu pozitivní svobody Green došel „*skrze revizi negativní svobody pomocí aplikace vnitřních a vnějších schopností*” (Simhony 1993: 37). Z pohledu vnitřních schopností se jeho pozitivní svoboda dá stručně definovat jako schopnost stát se nejlepší verzí sebe samých. Možnost navenek uplatnit náš vlastní rozum a vůli následně závisí právě na nedostatku našich vnitřních překážek. Vnějšími schopnostmi má na mysli především důležitost rovnosti podmínek pro jednotlivce, konkrétně tím myslí například „*dostatečné množství blahobytu, včetně dobrého zdraví, bydlení a vzdělání*” (Simhony 1993: 38).

Simhony a někteří další autoři, kteří se Greenem zabývali by tak často jeho myšlení v otázce svobody rozlišili spíše na vnější a vnitřní než na pozitivní a negativní. Důležitou poznámkou je, že by tato rozdělení neměla být brána jako synonyma, ale zcela odlišné koncepce (Simhony 1993: 38).

Greenův koncept pozitivní svobody spočívá na propojení tří důležitých konceptů, kterými jsou pozitivní svoboda, koncept dobra a koncept seberealizace. Všechny tyto tři složky mají svou roli v jeho celkovém chápání pozitivní svobody jako takové (Green 1911 vol 2). Jako zastánce idealismu Green věří v přirozené dobro lidských bytostí. To má potom souvislost s pozitivní svobodou, které člověk dosáhne skrze seberealizaci (Dimova-Cookson 2010: 71).

Seberealizaci vysvětluje Green jako princip, kdy člověka pohání myšlenka jeho vlastní dokonalosti nebo alespoň procesy, které k ní částečně mohou vést, a kterých si je současně daný člověk také plně vědom. „*Princip, který si je v každém stádiu své existence vědom dokonalejší formy existence a je tímto vědomím uváděn k činnosti*” (Green 1911 vol 2: 326). Současně Green ale také věří, že člověk je z podstaty dobrý, proto by princip seberealizace neměl vést ke špatnostem, ať už směrem k danému jedinci nebo ke společnosti. Koncept dobra je něčím, k čemu by měla seberealizace člověka dovést a pokud bude každý jedinec veden k obecnému dobru, potom i celá společnost bude založena na dobru, které

jedincům ve společnosti umožní skutečnou svobodu v pozitivním slova smyslu. Člověk podle Greena není svobodný, pokud ve věcech nenachází uspokojení sebe sama. Naopak je svobodný právě, když se dokáže ztotožnit s nějakým předmětem tím, že ho přejímá za své „dobro“ a je si tedy vědom svého vlastního motivu k určité věci či činnosti (Green 1911 vol 2: 326).

Greenův koncept dobra, u něj v souvislosti s pozitivní svobodou, je něco, čím se inspiroval u Kanta. Vůči Kantovi se ale také vymezuje v jedné zásadní věci a tím je rozdělení na dvě já uvnitř člověka. Green si naopak stojí za tím, že člověk má pouze jedno celistvé já, v jehož rámci má člověk přirozeně vyšší a nižší pudy. Ty nižší jsou spíše ztotožnitelné se zvířecím chováním. Člověk v rámci seberealizace musí překonat nižší pudy, i když ne nutně ve smyslu je striktně odepřít, ale spíše je propojit s těmi vyššími zájmy, které směřují k dokonalosti v rámci společnosti či státu, jenž se pojí právě s vyššími pudy člověka (Green 1911 vol 2: 327).

Následně můžeme narazit na různé vnitřní překážky, které mohou bránit ve snaze o dosažení svobody. Podle Greena jsou tři hlavní překážky:

1. „Člověk není svobodný, pokud sleduje předměty, které běží proti jeho vlastní seberealizaci.”
2. Existence tzv. „falešného vědomí“ (*false consciousness*). Podle Greena jednotlivec vždy jedná podle „pojetí vlastního já”. Falešné vědomí je potom jakési pokřivené vnímání sebe sama, které nakonec nemůže vést člověka k seberealizaci, tak jak by mělo.
3. Poslední překážkou jsou znalosti, nebo spíše jejich nedostatek. Bez vědomostí nemůže člověk plně a svobodně rozvíjet své schopnosti. Znalosti jako kritická vnitřní schopnost nějaké seberealizace, mohou mít špatné následky na jedince, pokud je jich značný nedostatek (Simhony 1993: 35-36).

Pozitivní svoboda a její nárůst, nebo případně pokles, může podle Greena být faktorem k určení míry pokroku ve společnosti. Všichni lidé ve společnosti by měli být vybaveni určitým množstvím jakési vnitřní síly, která je vede k obecně správným věcem a tím se pak zvyšuje celospolečenské „sociální dobro“ (Green 1911 vol 3: 371). Čím větší počet lidí má tuto sílu více rozvinutou, tím více dobra panuje ve společnosti a tím je společnost

pokročilejší, což také vede k větší míře svobody v ní. Je tedy v rukou samotných občanů, aby v sobě tuto morální sílu rozvíjeli na maximum, a to pak vede k jejich větší svobodě. Důležité je ale také zmínit, že aby člověk byl nějakým stylem alespoň v jisté míře svobodný, je k tomu podle Greena zapotřebí existence společnosti nebo státu, díky kterému se svoboda vůbec může realizovat. Poukazuje totiž na to, že pouhé „odstranění donucování“ neznamená nutně svobodu. V souvislosti s tím říká, že „*v jistém smyslu žádný člověk není tak schopný dělat si, co chce, jako potulný divoch. Nemá pána. Není nikdo, kdo by mu řekl ne. Přesto ho nepovažujeme za skutečně svobodného, protože svoboda divokosti není síla, ale slabost. Skutečné síly nejušlechtilejšího divocha nepřipouštějí srovnání s těmi nejskromnějšími občany právního státu. Není otrokem člověka, ale je otrokem přírody. Z donucení přirozenou nutností má spoustu zkušeností, i když omezování společností vůbec žádné*“ (Green 1911 vol 3: 371).

Podle Greena je stát určitým zprostředkovatelem svobody a bez něho vlastně v tom správném slova smyslu ani není možná. „*Podřídít se nějakému státnímu uspořádání je tedy prvním krokem ke svobodě*“, i když si daný člověk v tu chvíli svobodný připadat nemusí, protože ho k tomu určitý jednotlivec či skupina jednotlivců může nutit (Green 1911 vol 3: 371). Green v tomto ohledu varuje před možností, že skupina jednotlivců, která je v danou chvíli povýšena nad ostatními, ale nedá stejné příležitosti všem jedincům, a v tu chvíli se nedá hovořit o „*pokroku ke skutečné svobodě jedince*“ (Green 1911 vol 3: 371). Tato situace se v historii samozřejmě několikrát naskytlá. Green odkazuje na staré antické republiky, které byly příkladem toho, že státní uspořádání dává lidem svobodu a od nich se to staletí uplatňovalo dále. Kritizuje je ale za to, že zde bylo velice rozšířené upřednostňování určitých skupin nad jinými, a to především formou otroctví, které bylo tehdy vlastně podstatou veškerého fungování (Green 1911 vol 3: 372). Podle Greena je to právě otroctví, které zapříčinilo tak krátké trvání antických státních zřízení. „*Žádný lidský sbor by neměl být dlouhodobě schopen posilovat se za cenu slabosti druhých, neboť to nutně vede k jeho zániku*“ (Green 1911 vol 3: 372). Stejně jako odmítal stát založený na povyšování jedné skupiny nad druhými a omezování svobody této utiskované skupiny, jak tomu bylo v antických časech, stejně tak hovoří o jeho současné, pro něj tedy moderní, společnosti, jejíž problém podle Greena spočívá v až moc otevřeném trhu bez zásahu ze strany státu (Green 1911 vol 3: 372).

Ve vztahu k pozitivní svobodě je pro Greena v jeho době klíčový také pojem související s výše napsaným, a to „*smluvní svoboda*“ (*freedom of contract*). Green kritizoval do té doby převažující klasický liberální model smluvní svobody. Jeho pozitivní svoboda byla přínosem pro silně znevýhodněné skupiny, jako byli například dělníci, kteří byli ve své době vystřádaní ze společnosti a nedostávali se k tolika možnostem (Simhony 2021: 65). Pozitivní svoboda je v tomto smyslu pro Greena důležitá jako účel k dosažení určitého cíle. „*Svoboda ve všech formách dělat, co chce člověk se svým vlastním, je cenná pouze jako prostředek k dosažení cíle*“ (Green 1911 vol 3: 372). Cílem zde míní především nějaké obecné celospolečenské dobro, ke kterému by měla směřovat všechna svobodná rozhodnutí jedinců a pokud je cílem jejich rozhodnutí skutečně obecné dobro, potom jejich svobodná rozhodnutí nebudou omezovat na svobodě jiné jedince, ani jim nebudou nijak škodit. Zároveň má za to, že každý člověk chce naplnit cíl, co možná největšího dobra ve společnosti, protože je to právě daná společnost a stát, který jim vůbec umožňuje svobodně žít, pracovat a cokoliv jiného, tudíž chování jedince bude v souladu s dobrem jeho státu. Tato svoboda ke stejnému cíli současně umožňuje lidem rovnost „*rozvoje schopností, což je nejvyšším dobrem pro všechny*“ a měla by tedy eliminovat nerovnosti ve společnosti (Green 1911 vol 3: 372).

Podle Greena by smluvní svoboda měla nejen zavazovat pracující k výkonu nějaké činnosti, ale zároveň by měla stanovit nějaké základní podmínky, které by měl zaměstnavatel dodržovat vůči pracujícím. Aby smlouva chránila jeho základní lidská práva v souvislosti s prací. Například by měla stanovovat maximální výši hodin, které může člověk odpracovat nebo by mohla omezovat či ideálně úplně zakazovat práci o víkendy (Green 1911 vol 3). Jednotlivá opatření by tak měla vést k lepšímu životu pracujících v Anglii a zamezení snižování jejich svobody ze strany zaměstnavatele.

3 Komparace pozitivní svobody I. Berlina a T. H. Greena

V předchozích kapitolách se ukázalo, že užití konceptu pozitivní svobody se u T. H. Greena a I. Berlina výrazně odlišuje. Pokud bychom se snažili definici jejich pozitivní svobody shrnout pouze do pár vět, potom by se mohlo zdát, že si jsou jejich koncepty podobné. Je to ale tím, že základní vymezení pozitivní svobody jako možnost člověka jednat sám za sebe je u obou stejná, jinak by se ani nejednalo o stejný koncept. Odlišnosti je možné pozorovat

až po širším rozebrání konceptu svobody a jednotlivých principů, na kterých podle nich pozitivní svoboda funguje.

Definice pozitivní svobody podle Isaiah Berlina je možnost člověk řídit sám sebe bez ovládní jinými lidmi. Díky kritickému rozumu je svobodný člověk schopen jednat podle sebe. Právě Berlinova definice pozitivní svobody je označována jako „*svoboda k*“ určitým možnostem (Berlin 1999: 230).

T. H. Green hovoří o pozitivní svobodě jako o možnosti dělat to, co skutečně chci. Jeho pozitivní svoboda spočívá v možnosti stát se nejlepší verzí sebe, jak díky svým schopnostem a svému rozumu, tak díky okolí, které nám to umožní. Zásadní je, že pozitivní svobodu rozvíjí Green primárně pomocí dvou dalších konceptů, a to obecného dobra a seberealizace (Green 1911 vol 2).

Definice pozitivní svobody těchto dvou autorů má i několik společných rysů, ovšem celkové uchopení stejného konceptu u každého z nich se více odlišuje, než shoduje. Pro lepší porovnání jsem vybrala šest kritérií, ve kterých se projevují odlišnosti koncepcí pozitivní svobody u jednotlivých autorů. Všechna kritéria hrají jistým způsobem pro oba autory důležitou roli, ale zároveň jsou u každého z nich nahlížena jinak. Může tak posloužit pro demonstraci odlišnosti myšlení o pozitivní svobodě u Berlina a Greena. Pět z těchto kritérií jsou komparací z konceptuálního hlediska, šestý bod se zaměřuje více na kontextuální odlišnosti. U každé části se snažím nejprve ukázat odlišnost náhledu obou autorů. Pro větší přehlednost na konci vždy pár větami podstatu rozdílu ještě shrnu.

3.1 Vztah k negativní a pozitivní svobodě

I. Berlin má bližší vztah k negativní svobodě. Podle Berlina totiž může být pozitivní svoboda nebezpečná. V případě jejího využití morálně špatným jedincem by se mohla zvrhnout a mít za následek více omezování svobody než její nabývání. Strach z pozitivní svobody u Berlina souvisí s obavou z obecného nařizování, co je správně a co špatně, podle úsudku jednoho člověka či skupiny. Ta poté může omezovat svobodu zbytku společnosti tím, že je bude přesvědčovat o tom, že rozhodují pro dobro společnosti, přičemž většinou jednájí jen ve svém zájmu, který často bývá na škodu všem ostatním.

Green pozitivní svobodu vidí jako nutnou vedle svobody negativní, protože právě teprve díky pozitivní svobodě může být člověk skutečně svobodný. Tvrdí, že pouze negativní svoboda nestačí. Každý člověk musí sám dělat to, co chce podle svého vlastního uvážení. Pro Greena je důležitým faktorem a vlastně i podstatou pozitivní svobody možnost seberealizace (*self-realisation*), díky které člověk dosáhne maximální svobody. To by ale s pouhou negativní svobodou nebylo možné.

První a zásadní odlišností mezi autory je tedy fakt, že každý z nich tíhne k jiné formě svobody. Zatímco Berlin upřednostňuje negativní svobodu před pozitivní, Green je zastáncem názoru, že negativní svoboda samotná nestačí a za podstatnou považuje právě svobodu pozitivní.

3.2 Samostatnost konceptu svobody

Jako druhé srovnávací kritérium mezi I. Berlinem a T. H. Greenem je konceptuální provázanost svobody s dalšími blízkými pojmy v jejich myšlení o pozitivní svobodě. Berlin je ojedinělý tím, že se svůj koncept svobody snaží nespojovat s žádným jiným a pokouší se co nejvíce minimalizovat užívání jiných existujících konceptů k definici pozitivní svobody. Berlin nevyvrací, že existují jisté oblasti, které mohou se svobodou jako takovou souviset a ovlivňovat ji, ale nejsou součástí konkrétního konceptu pozitivní svobody. Například uvádí, že koncept seberealizace nebo racionality může rozvíjení pozitivní svobody silně ovlivňovat. Konkrétně konceptu racionality ve svém díle věnuje velkou pozornost, ale spíše právě v souvislosti s možností v různé míře ovlivnit pozitivní svobodu (Berlin 1999: 248-249). Nesnaží se pomocí racionality ani jiného konceptu samotnou pozitivní svobodu vysvětlovat.

Pravým opakem je příklad T. H. Greena, který konceptualizuje pozitivní svobodu pomocí dvou sousedních definičních konceptů, které se navzájem propojují. Obecně je jeho myšlení tedy postaveno na třech základních pojmech, a to pozitivní svoboda, seberealizace a koncept dobra. Koncept pozitivní svobody vysvětluje víceméně pomocí seberealizace (*self-realisation*). Celý jeho koncept pozitivní svobody je založen na propojení s pojmem a funkcí seberealizace v lidském jednání. Bez seberealizace by jeho koncept pozitivní svobody nebyl naplněn, protože je to něco, co ho tvoří (Green 1911 vol 2). Berlin je v tomto jiný a poměrně ojedinělý. Svůj koncept svobody se snaží zachovat maximálně jako čistě jen svobodu. Jak

již bylo zmiňováno, jiné koncepty jako dobro nebo i seberealizace ve svém díle *Čtyři eseje o svobodě* zmiňuje, mohou se zvyšováním míry svobody v lidských životech souviset, ale není pro koncept svobody definiční.

Na oba pojmy se zaměřím ještě v následujících pasážích, poněvadž představují důležitá kritéria, která mohou vyjasnit odlišnosti mezi pozitivní svobodou Greena a Berlina.

Berlin tvrdí, že pokud by se ke konceptu pozitivní svobody přidávalo moc jiných pojmů, může být potom těžké z toho poznat skutečnou definici pozitivní svobody. Oproti tomu Green vyloženě svou pozitivní svobodu staví na propojení s dalšími dvěma koncepty, které jeho definici utváří.

3.3 Koncept seberealizace

Jak je již zmíněno výše, koncept seberealizace je v Greenově definici pozitivní svobody klíčovým prvkem. Pojem seberealizace lze ale nalézt i v Berlinově knize *Čtyři eseje o svobodě*. Pro přesnost komparace je nutné zmínit, že u autorů se název tohoto konceptu v českém překladu lehce odlišuje. V anglickém originále používají oba autoři termín „self-realisation”. V českém překladu Berlinova díla *Čtyři eseje o svobodě* se někdy používá i termín „sebeurčení”. I v českém jazyce se jedná v podstatě o synonyma, je to uvedeno pouze pro přesnost.

Při hledání souvislostí mezi Greenovou a Berlinovou pozitivní svobodou je ale důležité pochopit, že stejným pojmem nemyslí vůbec to samé a dle mého názoru je to důvod, který nejvíce jejich koncepce vzájemně odlišuje a rozporuje. U Greena je seberealizace vlastně podstatou jeho pochopení pozitivní svobody, protože ji pomocí toho definuje jako „*možnost každého člověka být nejlepší možnou verzí sebe*” (Green 1911 vol 3:379). Berlin pojem seberealizace spojuje s mírou získaných vědomostí a použitím lidského kritického rozumu. Seberealizace v Berlinově případě přichází ve chvíli, kdy člověk přijme nějaké racionální zákony určené společností za vlastní. V ten moment ho zákony nijak neomezují, protože pokud má dostatečně rozvinutý svůj rozum, dělal by sám od sebe to, co mu říká zákon (Berlin 1999). Je to tedy jakési souznění se zákony ve společnosti, díky uvědomění si vlastního já, ale ne ve smyslu nutně snahy o dosažení nejlepší verze sama sebe, jako u Greena.

Důležité je také zmínit, že zatímco u Greena seberealizace tvoří součást dobrého státu založeného na zákonech, Berlin naopak seberealizaci spojuje s jistou obavou nástupu totalitních modelů, které nahrávají jejímu zneužití (Christman 1991: 351). Celkově Berlin nesouhlasí s propojením konceptu pozitivní svobody a seberealizace, protože tvrdí, že v historii docházelo k pokřivení tohoto pojmu. Uvádí jako příklad právě Greena, který „*i přes jistě dobré liberální úmysly pokřivení tohoto významu pozitivní svobody (nebo sebeurčení) uvedenou tezi zatemnilo a někdy ji dokonce proměnilo v její pravý opak*” (Berlin 1999: 72).

Zmínila jsem zde pro Berlina i důležitou lidskou vlastnost a tou je kritický rozum, díky kterému je možné pozitivní svobodu u člověka skutečně rozvíjet. Lidský rozum a vědomosti, jakožto potřebné pro skutečně svobodného jedince, bere na vědomí i Green. Člověk se má řídit svým rozumem, který ho dovede k uspokojení svých potřeb z dlouhodobého hlediska (Dimova-Cookson 2010: 269). Zde se Berlin a Green dle mé interpretace shodnou na tom, že pokud člověk nemá dostatečné vědomosti a není schopen použít svůj vlastní rozum, potom je méně pravděpodobné, že bude skutečně svobodným jedincem. Člověk nemůže být svým vlastním pánem (u Berlina), pokud není schopen poznat, co je racionální a správné a co není, a ani se nemůže seberealizovat a snažit se o svou vlastní nejlepší verzi (u Greena), pokud není schopen sám rozumně určit, co by ta nejlepší verze měla být.

Greenova seberealizace má definiční význam pro jeho pozitivní svobodu a je vnímána jako dosažení svého nejlepšího já. Berlin pojem seberealizace používá spíše v souvislosti se zákony. Proces seberealizace má za následek souznění jednotlivců se zákony, což vede k větší míře pozitivní svobody.

3.4 Obecné dobro

Obecné dobro je druhým klíčovým prvkem Greenovy pozitivní svobody. Opět se objevuje i u Berlina, i když pro něj rozhodně nehraje tak důležitou roli. Na základě rozboru konceptů svobody by Berlin silně nesouhlasil s Greenovou definicí pozitivní svobody, ke které výrazně používá tento koncept obecného dobra, aniž by kladl důraz na vysvětlení, co by obecným dobrem pro společnost v tehdejší době mělo být. V tomto okamžiku, kdy za obecné dobro může každý považovat něco jiného, se podle Berlina ve společnosti velice jednoduše objeví jedinec, který má například silnější osobnost a bude schopen hlásat jako obecné dobro něco, co je sice výhodné pro něj, ale pravděpodobně tím trpí ostatní členové společnosti.

Potom by podle Greenovy koncepce mohl své autoritářské chování obhajovat tím, že to, co činí, je nějaké obecné dobro, které by mělo být správné pro všechny a bylo by to morálně vpořádku. Berlin se naopak před takovými situacemi snaží varovat. Na tom, co se bude dít ve společnosti, je podle Berlina nutná shoda většiny.

Rozdíl mezi autory je v tom, že Green věřil, že člověk, a následně i společnost je ze své podstaty dobrá (Green 1911 vol 2). Proto se nijak zvlášť neobával, že by lidé ve společnosti mohli chtít záměrně zneužít určitých situací, aby uškodili jiným. Berlin je v tomto odlišný. Netvrdí sice explicitně, že lidé jsou ze své podstaty špatní, ale zároveň je pro něj příliš idealistická myšlenka, že lidé dělají jen to, co je dobré pro všechny.

Je to oblast, ve které se dle mého názoru Berlin lehce vymyká z koncepce liberála. Pokud by si většina zvolila omezování svobody, tak na rozdíl od klasických liberálů by netvrdil, že je to špatně. Pokud si většina právoplatně odhlasuje něco morálně špatného, je to jejich volba, a tak je to tedy akceptovatelné a musí se to respektovat. Stejně tak pokud jednotlivec sám za sebe rozhodne o něčem, co se týká pouze jeho, nikdo nemá právo mu to odepřít, i kdyby to pro něj byla ta nejhorší možnost (Berlin 1999). To je přesný opak toho, co tvrdil Green. Zastával názor, že pokud někdo dobrovolně či nedobrovolně podepíše například smlouvu, která z něj dělá něčího otroka, potom by tato smlouva měla být označena za neplatnou a „prázdnou“, protože to nemůže vést k obecnému dobru ani dobru daného jednotlivce (Green 1911 vol 3: 373).

Jako konkrétní příklad jejich rozdílného pohledu na obecné dobro se dá využít Greenova snaha o zavedení zákona na alkohol/prohibici (Green 1911 vol 3: 383). „*Protože prý opilí občané nejsou hodni využívání svobody, protože to pro Greena nesouzní s myšlenkou být lepší verzí sebe sama a ani to nepřináší nic dobrého společnosti*” (Blau 2004: 551). Tato situace by byla pro Berlina problém, protože právě tohle prosazování „obecného dobra“ na úkor nebo minimálně bez souhlasu jednotlivců je jedním z typických rysů pro totalitní režimy. Berlin by tvrdil, že tento zákon je ospravedlnitelný pouze pokud by s ním většina obyvatel sama souhlasila, a ne když si pouze jeden člověk rozhodne, že je to v souladu s obecným dobrem, což možná i může být, ale pokud s tím nesouhlasí většina, není to podle koncepce Berlinovy pozitivní svobody ospravedlnitelné.

Zatímco tedy Green obecné dobro opět využívá přímo v souvislosti s definicí pozitivní svobody, pro Berlina je to něco, před čím varuje a v jeho myšlení je to bráno spíše negativně.

3.5 Dvě části já

Dalším prvkem, který každý z autorů pojímá jiným způsobem, je rozdělení na dvě já. Berlin při definici pozitivní svobody, ačkoliv s ní ve finále sám nesouhlasí, používá po vzoru Kanta rozdělení člověka na dvě já – vyšší, tedy racionální a nižší, které představuje jakési primitivní či zvířecí pudy (Berlin 1999: 231). K lepšímu rozvinutí pozitivní svobody by se měl člověk snažit naslouchat tomu vyššímu já uvnitř sebe, které umožňuje použití rozumu a dovede jedince k souznění s racionálními zákony. Díky rozumu si potom zákony sám osvojí a přijme za vlastní. V tu chvíli člověka přestanou omezovat na svobodě, a naopak mu zvýší oblast jeho svobody a bude moci být svým vlastním pánem.

Green toto rozdělení v souvislosti s pozitivní svobodou nepoužívá. Tvrdí, že člověk existuje pouze jako jeden celek, kterému sice v dosažení svobody mohou bránit nějaké vnitřní, nebo i vnější, překážky, ale ty nepřirovnává k žádné jiné části lidské bytosti (Green 1911 vol 2). To dle mého názoru souvisí i se samotnou seberealizací, jak ji Green používá. Člověk se podle Greenova myšlení vnitřně sám posouvá k lepšímu. Pouze tedy spíše vylepšuje sebe samého, proto se může v čase měnit, ale nikdy v sobě nenajde jiné druhé já.

Zásadní rozdíl zde spočívá v Berlinově používání rozdělení na dvě já, zatímco Green tuto myšlenku nepodporuje.

3.6 Pozitivní svoboda a vliv vývoje liberalismu

Tento bod komparace se od výše zmíněných srovnávacích kritérií částečně odlišuje. Pět oblastí, kterým se věnuji výše, jsou brány jako komparace z konceptuálního hlediska. Tento bod, aniž by byl jakkoliv méně významný než ty předešlé, spíše slouží k demonstraci odlišností kontextu ve vztahu s myšlením o pozitivní svobodě jednotlivých autorů. Tato podkapitola se inspirovuje již zmiňovaným historikem Q. Skinnerem, který je zastáncem názoru, že kontext hraje v pochopení (nejen) politického myšlení významnou roli a já s ním v tomto rozhodně souhlasím (Skinner 2002).

V Anglii zhruba do poloviny 19. století bylo hlavním bodem liberalismu „laissez faire“. To se týkalo především ekonomického hlediska tohoto směru a spočívalo to v co možná největším nezasahování státu do chodu ekonomického trhu. V překladu to znamená „nechat být“. Trh bez zasahování ale v Anglii v 19. století nepřinesl tolik výhod, jak by se asi doufalo. Velká část společnosti, jako byli dělníci a lidé pracující v továrnách, na tom byli velice špatně. Proto se tehdy začalo přemýšlet nad tím, jestli namísto absolutního odstranění státu z této sféry, by to neměl být naopak stát, který bude zaručovat nějaká základní pravidla, práva a svobody této opomíjené kategorii ve společnosti (Rosenblatt 2018). T. H. Green je často označován za zásadní postavu této transformace. Jeho rozvíjení pozitivní svobody, vedle do jeho doby pouze negativní, je klíčové. Pozitivní svoboda totiž zajišťuje kromě nevměšování se státu do života lidí také nějaké základní možnosti, které lidé mohou dělat pro podporu svobody a dobra sebe případně i celé společnosti (Green 1911 vol 3).

Co se týče pozitivní svobody a liberalismu v Berlinově případě, v části svého díla tvrdí, že pozitivní svoboda se může velice lehce dostat do bodu, kdy je se samotným liberalismem v rozporu. Berlin uvádí, že nebezpečí pozitivní svobody spočívá právě v tom, že může velice jednoduše dojít k obecnému nařizování, co je dobře a co ne, což může opět vést k nástupu totality, ve které se rozhodně liberalistické předpoklady neaplikují (Berlin 1999: 234). Vzhledem ke zkušenostem začátku 20. století, jsou jeho obavy vcelku oprávněné.

Green byl na druhou stranu ve své době zase ovlivňován nespravedlivým přístupem k dělníkům v Anglii, což bylo téma, které silně rezonovalo v tehdejší společnosti. Špatné podmínky dělníků, kteří, i když jim byl tvrzen opak, neměli ve své práci na výběr (Green 1911 vol 3). Museli pracovat i za špatných podmínek, které jim nadřizovaný určil, protože jinak by se neuživil. Dělníci si sice mohli vybrat, ale volba spočívala v podstatě buď mezi tvrdou prací nebo živořením. Berlinovými slovy byla tak nabídka svobodné volby „*spíše výsměchem jejich situací*“ (Berlin 1999: 222). S touto situací nebyli autoři jako Green spokojeni, a proto začali přicházet s myšlenkami o pozitivní svobodě, která podle nich měla situaci ve státě pozvednout. Věřili, že pozitivní svoboda povede společnost k lepšímu. To je koneckonců další odlišnost, protože Berlin sám v lepší společnost díky pozitivní svobodě na rozdíl od Greena nevěřil.

Oba autoři byli ovlivněni odlišným kontextem. Největší vliv měla podle všeho v Berlinově době zkušenost společnosti se světovými válkami a následnou studenou válkou, s nimiž souvisí i nástup totalitních režimů. Tato období zásadně proměnila smýšlení o pozitivní svobodě, zejména ve smyslu většího odporu k ní. Zatímco Green v kontextu 19. století zastával názor, že pozitivní svoboda je něco potřebného, protože sama negativní nestačí.

Závěr

Z rozpracování konceptů pozitivní svobody I. Berlina i T. H. Greena v předešlé kapitole je zřejmé, že pozitivní svoboda v jejich podání se neshoduje. Pozitivní svoboda definovaná I. Berlinem neodpovídá tomu, jak pozitivní svobodu chápe T. H. Green. Autoři si v mnoha zásadních podstatách pozitivní svobody odporují a jsem za to říci, že by jeden druhého v jeho názorech nepodporoval. Berlin sám ve své knize *Čtyři eseje o svobodě* párkrát referuje k T. H. Greenovi převážně s nesouhlasnými názory na jeho myšlení.

Díky šesti definovaným kritériím v této práci je možné pozorovat oblasti s výraznými rozdíly mezi pozitivní svobodou Greena a Berlina. První kritérium se týká zjištění, že Berlin se přiklání k negativní svobodě, zatímco Green naopak k pozitivní.

Druhou odlišností je definiční vztah mezi pozitivní svobodou a jinými koncepty. Zatímco Greenova pozitivní svoboda je definována pomocí konceptu seberealizace a obecného dobra, Berlin se snaží svou pozitivní svobodu od jiných konceptů oddělit a soustředit se čistě na pozitivní svobodu jako takovou.

Třetí je koncept „seberealizace“, který Green využívá přímo k definici konceptu pozitivní svobody jako možnost člověka být nejlepší verzí sebe samého. Berlin seberealizaci spojuje s užitím kritického rozumu, díky kterému jsou lidé schopni přijmout zákony za své a díky tomu neomezují jejich svobodu.

Čtvrté kritérium je „obecné dobro“, které je pro Greena opět důležité pro samotnou definici pozitivní svobody. Green zastával názor, že jednotlivá rozhodnutí ve společnosti by měla směřovat k obecnému dobru. Berlin naopak o tomto konceptu hovoří zejména v souvislosti s obavou zneužití tohoto principu a pokřivení tak samotného konceptu svobody. Obává se jednotlivce, potažmo celé skupiny, která by mohla bez účasti ostatních diktovat, co je

správně a co ne. Koneckonců takto vznikly totalitní režimy ve 20. století, vůči kterým se Berlin tak silně vymezuje. Green ve své době tuto zkušenost ještě neměl a pravděpodobně nedošel ve svých myšlenkách k závěrům, že by se obecné dobro, které by mělo být něčím prospěšným pro všechny, takto snadno zneužilo. Vzhledem k jeho myšlence, že lidé jsou z podstaty dobří, by to ani nedávalo smysl.

Pátou rozdílnou oblastí je rozdělení jednotlivce na „dvě části já“. Berlin rozdělení využívá pro nutnost naslouchat svému vyššímu racionálnímu já, aby člověk mohl být skutečně svobodný. Green rozdělení vůbec nevyužívá a místo toho zastává vývoj člověka směrem k lepšímu.

Poslední oblastí důležitou pro pochopení odlišností pozitivní svobody mezi těmito autory je kontextuální otázka. Vývoj liberalismu a anglické společnosti během téměř jednoho století má svůj vliv na chápání pozitivní svobody, její obecné rozšíření a akceptaci mezi lidmi ve společnosti. Berlinova pozitivní svoboda je od jeho přednášky *Dva koncepty svobody* přijímána velmi pozitivně a do dnešní doby je jedním z nejdůležitějších textů v otázce svobody. Oproti tomu Greenova pozitivní svoboda byla sice v jeho době novým významným konceptem, ovšem později se její význam nikdy tolik nerozšířil. Mnozí autoři jako například právě M. Freedman vyzdvihují důležitost celé transformace liberalismu v Anglii v 19. století. Zároveň ale tvrdí, že občas je Greenův vliv na tuto transformaci přeceňován. On a jeho myšlení hrálo jistě důležitou roli, ale nebyl jediným filozofem v tehdejší době, který se o to zasloužil (Freedman 1978: 56).

Nové myšlení o pozitivní svobodě, kterým Green přispěl, ale bylo pro politickou filozofii velmi důležitým objevem. Na druhou stranu, nedůležitost konceptu pozitivní svobody pro tehdejší společnost by bezpochyby mohlo být realistickým vysvětlením, proč se Greenův vlastní koncept nestal tak známým, jako Berlinův o necelé století později.

Tyto oblasti komparace dokazují, že i zdánlivě stejný koncept jako je v tomto případě pozitivní svoboda, se může vlivem několika faktorů výrazně odlišovat. Je ovšem třeba nezůstat pouze u povrchních definic, které odlišnosti neprokážou. Je nutné provést hlubší analýzy jednotlivých konceptů, které mohou odhalit opak, jako v případě pozitivní svobody.

V politickém myšlení je pozitivní svoboda často interpretována podle Berlinova myšlení, aniž by si lidé uvědomovali, že to není samozřejmost a jeho konceptualizace pozitivní

svobody není jediná ani první. Tato práce ukazuje, že koncept pozitivní svobody může být chápán i výrazně odlišněji, než jak ji popisuje Berlin. Ignorovat různorodost konceptu pozitivní svobody je proto nepřesnost, na kterou by se měl brát zřetel.

Pozitivní svoboda se v budoucnu zajisté bude ještě vyvíjet a využívat, stejně jako tomu bylo doposud po několik staletí. Je důležité si uvědomit, že může mít různé aspekty, které ji odlišují dle úhlu pohledu autora, který s pojmem pracuje. Tak jako T. H. Green vnímal pozitivní svobodu podstatně odlišně od I. Berlina, tak mohou další autoři přeměnit koncept pozitivní svobody i v budoucnu. Kritérii může být jejich vlastní myšlení, ale současně také vliv okolního světa, ve kterém se budou nacházet. Pozitivní svoboda je něco, co má přímou souvislost s nastavením celé společnosti, z čehož také plyne její důležitost. Definice pozitivní svobody se může měnit v závislosti na kontextu a vzhledu společnosti. Stejně tak může naopak i lidské porozumění svobodě přeměňovat svět.

Summary

From the comparison of the concepts of positive freedom by I. Berlin and T. H. Green in the previous chapter, it is clear that positive freedom in their presentation does not match. Positive freedom defined by I. Berlin does not correspond to how positive freedom is understood by T. H. Green. The authors oppose each other in many fundamental aspects of positive freedom, and I can say that one would not support the other in his views. Berlin himself refers several times to T. H. Green in his book *Four Essays on Liberty*, that he does not agree with his thinking about freedom.

Thanks to the six criteria defined in this work, it is possible to observe areas of significant differences between Green's and Berlin's positive freedom. The first criterion refers to the finding that Berlin leans toward negative freedom while Green, on the contrary, towards positive.

The second difference is the definitional relationship between positive freedom and other concepts. While Green's positive freedom is defined using the concept of self-realisation and the common good, Berlin tries to separate his positive freedom from other concepts and focuses purely on positive freedom as such.

The third is the concept of self-realisation, which Green uses directly to define the concept of positive freedom as a person's ability to be the best version of himself. Berlin associates self-realisation with the use of critical reason, which enables people to accept laws as their own and thereby they do not limit their freedom.

The fourth criterion is the common good, which for Green is again important to the very definition of positive freedom. Green held the opinion that individual decisions in society should be aimed at the common good. Berlin, on the other hand, talks about this concept mainly in connection with the fear of misuse of this principle and thus distortion of the concept of freedom. He fears the individual or the whole group, who could dictate what is right and what is wrong without the participation of others. After all, this is how totalitarian regimes arose in the 20th century, against which Berlin is so strongly opposed. Green did not have this experience in his time and probably did not conclude in his thoughts that the common good, which should be something beneficial to all, would be so easily abused. Given his idea that humans are inherently good, it wouldn't even make sense.

The fifth different area is the division of the individual into "two parts of the self". Berlin uses division for the necessity of listening to one's higher rational self for one to be truly free. Green does not use division at all and instead advocates the development of man for the better.

A final area important to understanding the differences in positive freedom among these authors is the contextual issue. The development of liberalism and English society over almost a century has influenced the understanding of positive freedom. Berlin's positive freedom has been received very positively since his lecture *Two Concepts of Liberty* and remains one of the most important texts on the issue of freedom to this day. On the other hand, Green's positive freedom was a significant new concept in his time, but later its importance never expanded so much. Many authors, such as M. Freedman, highlight the importance of the entire transformation of liberalism in England in the 19th century. But at the same time, he claims that sometimes Green's influence on this transformation is overestimated. He and his thinking certainly played an important role, but he was not the only philosopher at the time to do so (Freedman 1978: 56).

The new thinking about positive freedom to which Green contributed, however, was a very important discovery for political philosophy. On the other hand, the unimportance of the concept of positive freedom for society at that time could be a realistic explanation for why Green's concept did not become as well known as Berlin's less than a century later.

These areas of comparison prove that even an identical concept, such as positive freedom in this case, can differ significantly due to several factors. However, it is necessary not to stay only with superficial definitions, which do not prove the differences. It is necessary to carry out a deeper analysis of individual concepts that may reveal the opposite, as in the case of positive freedom.

In political thought, positive freedom is often interpreted according to Berlin's thinking without people realizing that his conceptualization of positive freedom is not the only one or the first one. This work shows that the concept of positive freedom can be understood significantly differently than Berlin describes it. Ignoring the diversity of the concept of positive freedom is therefore an inaccuracy that should be taken into account.

Positive freedom will certainly continue to be developed and used in the future, just as it has been for several centuries. It is important to realize that it can have different aspects that differentiate it according to the point of view of the author who works with the term. Like T. H. Green perceived positive freedom significantly differently from I. Berlin, so other authors can transform the concept of positive freedom in the future as well. The criteria can be their thinking, but at the same time also the influence of the surrounding world in which they will find themselves. Positive freedom is something that is directly related to the setting of the whole society. The definition of positive freedom can change depending on the context and the appearance of society. Likewise, the human understanding of freedom can also transform the world.

Použitá literatura

PRIMÁRNÍ LITERATURA:

Berlin, I. (1999). *Čtyři eseje o svobodě*. Prostor.

Berlin, I. (1969). 1958. *Two concepts of liberty. Four essays on liberty*, 118-172.

Green, T. H. (1911). *Works of T.H. Green vol. 2*. Richard Lewis Nettleship (ed.). Longmans Green And Company.

Green T. H. (1911). *Works of T.H. Green vol. 3*. Richard Lewis Nettleship (ed.). Longmans Green And Company.

SEKUNDÁRNÍ LITERATURA:

Archard, D. (1990). *Paternalism defined*. *Analysis*, 50(1), 36-42.
<http://dx.doi.org/10.1093/analys/50.1.36>

Blau, A. (2004). *Against Positive and Negative Freedom*. *Political Theory*, 32(4), 547–553.
<http://dx.doi.org/10.1177/0090591704265520>

Brooks, Thom (2011). *British Idealism*. Oxford Bibliographies Online.
<http://dx.doi.org/10.1093/obo/9780195396577-0015>

De Dijn, A. (2020). *Freedom: An unruly history*. Harvard University Press.
<http://dx.doi.org/10.4159/9780674245617>

Dimova-Cookson, M. & Mander, W.J.. (2010). *T.H. Green: ethics, metaphysics and political philosophy*.

Freeden, M. (1996). *Ideologies and political theory: A conceptual approach*. Clarendon Press.

Freeden, M.(1978). *The new liberalism: An Ideology of Social Reform*. Oxford University Press.

Fromm, E. (2021). *The fear of freedom*. Routledge

HRUBEŠ, V. (2009). *Pojetí svobody u Isaiaha Berlina a Hannah Arendtové* [online]. Hradec Králové [cit. 2023-04-29]. Available from: <https://theses.cz/id/jqzxik/>. Bachelor's thesis. University of Hradec Králové, Filozofická fakulta. Thesis supervisor Jaroslav Daneš

Christman, J. (1991). *Liberalism and individual positive freedom*. *Ethics*, 101(2), 343-359.
<http://dx.doi.org/10.1086/293292>

Ignatieff, M. (1998). *Isaiah Berlin: A life*. Metropolitan books. Henry Holt and Company, Inc.

Mill, J. S. (1989). *JS Mill: 'On Liberty' and Other Writings*. Cambridge University Press.

Morrow, J. (Ed.). (2017). *T. H. Green*. Routledge.

PEJCHA, J. (2015). *Koncepty svobody* [online]. Brno [cit. 2023-04-29]. Dostupné z: <https://is.muni.cz/th/xzabe/>. Diplomová práce. Masarykova univerzita, Pedagogická fakulta. Vedoucí práce Radim BRÁZDA.

Rosenblatt, H. (2018). *The Lost History of Liberalism: From Ancient Rome to the Twenty-First Century*. Princeton University Press.

Simhony, A. (1993). *Beyond Negative and Positive Freedom: T. H. Green's View of Freedom*. *Political Theory*, 21(1), 28–54. <http://dx.doi.org/10.1177/0090591793021001003>

Simhony, A. (2021). *Positive Freedom and Freedom of Contract*. *Positive Freedom* <http://dx.doi.org/10.1017/9781108768276.005>

Skinner, Q. (2002). *Visions of Politics*. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9780511790812 <http://dx.doi.org/10.1017/CBO9780511790812>

Weinstein, W. L. (1965). *The Concept of Liberty in Nineteenth Century English Political Thought*. *Political Studies*, 13(2), 145–162. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9248.1965.tb00361.x>

Weitz, M. (1953). *Oxford philosophy*. *The Philosophical Review*, 62(2), 187-233 <http://dx.doi.org/10.2307/2182793>